

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

Бабенко А.Г., доктор економічних наук, професор, Дніпропетровська державна фінансова академія

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку українського суспільства великого значення набуває соціальна політика держави, яка охоплює різні сфери життєдіяльності людей (зокрема виробничу, соціальну, економічну тощо).

Дослідженню будь-якої складової соціальної політики необхідно приділяти більше уваги. Одержані наслідки вивчення згаданої проблеми та їх запровадження будуть сприяти покращенню добробуту людей, а також виявленню ще невикористаних резервів щодо досягнення соціальних цілей.

Заслужує на увагу вдосконалення теоретичних і методичних засад соціальної політики, узагальнення тих чи інших концептуальних положень щодо соціально-трудова відносин в суспільстві.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У розвиток теоретичних та методичних аспектів соціальної проблеми суспільства вагомий вклад внесли Спікер П. [8], Попова І. [5], Шевчук П. [9], Кір'ян Т. [1], Лібанова Е. [3] та багато інших вчених і фахівців.

Фундаментальною науковою працею є монографія О. Яременка [10], в якій розвиваються та поглиблюються положення взаємовідносин соціальних структур та соціальних інститутів, проблеми методології і оцінювання соціальних явищ та інші.

Проте актуальність згаданих та інших проблем соціальної політики не викликає сумніву і на даному етапі розвитку суспільства. А тому необхідно і надалі поглиблювати соціологічні та економічні дослідження.

Мета статті – провести аналіз теоретичних та методичних основ соціальної політики та виявити окремі тенденції розвитку соціально-економічних явищ в суспільстві.

Викладення основного матеріалу дослідження. Під соціальною політикою слід розуміти цілий комплекс заходів, які спрямовані на покращення життєдіяльності людей, дослідження соціальних цілей.

В інтересах всіх членів суспільства необхідно вирішити завдання щодо функціонування складових соціальної політики з метою забезпечення:

- зменшення соціальної нерівності в суспільстві;
- скорочення чисельності людей, які знаходяться за межею бідності;
- зростання соціальної та економічної безпеки працездатного населення тощо.

Для практичного вирішення назрілих соціальних проблем необхідно проводити активну соціальну політику держави, яка сприяє утвердженню економічної незалежності людини. А для цього необхідна повсякденна державна підтримка потенційно активних членів суспільства, створення належних (сприятливих) умов для праці та їх соціально-економічної діяльності.

Слід також виокремити і функції соціальної політики. За даними Шевчука П. [9, с. 17] до основних функцій соціальної політики відносяться:

- вираження, захист, узгодження інтересів певних соціальних груп суспільства, а також окремих його членів;
- оптимальне розв'язання суспільних суперечностей;
- широка інтеграція різних верств населення, гармонізація їхніх інтересів, створення умов для суспільної злагоди;
- соціальний захист населення;
- управління соціальними процесами та інші.

Здійснення соціальної політики, підвищення соціальних стандартів для всіх груп населення може здійснюватись за умови піднесення економіки країни. Орієнтиром економічного стану може бути такий важливий показник як обсяг валового внутрішнього продукту (ВВП), що припадає на кожного члена суспільства.

В табл. 1 наведено офіційні дані Держкомстату України щодо ВВП на душу населення в одинадцяти країнах світу. З цих даних видно, що в Україні в 2009 р. порівнянні з базовим 1990 р. обсяг ВВП на душу населення зменшився на 2345 дол. США. За цей же період в Польщі цей показник зріс вдвічі і досяг у 2009 р. 16707 дол. США.

Таблиця 1

Обсяги валового внутрішнього продукту (ВВП)
на одну особу (дол. США)

Країни	1990	2000	2005	2009	2009 в % до 1990
Україна	8018	3706	5605	5763	71,1
Австрія	25775	31697	33410	34681	134,5
Болгарія	7532	6906	9255	10727	142,4
Греція	17490	20518	24641	26536	151,7
Італія	23775	27717	28144	26559	111,7
Канада	27120	32634	35212	34694	127,9
Польща	8180	11814	13786	16707	204,2
Англія	23701	29591	32725	32184	135,8
США	32189	39750	42664	42238	131,2
Угорщина	12470	13727	16952	16886	135,4
Франція	24327	28344	29692	29599	121,7

За останніми офіційними даними обсяг ВВП на одну особу в Україні складає менше ніж в США в 7,3 раза, ніж в Канаді – в 6 разів, в 5,1 – ніж у Франції, в 1,9 раза – ніж у Болгарії.

Отже, для суттєвого покращення соціальних стандартів необхідно нарощувати темпи зростання продукції, забезпечити докорінне підвищення економічної ефективності перш за все в галузях матеріального виробництва, зокрема, в сільському господарстві, промисловості, будівництві тощо.

Важливий напрям соціальної політики держави – забезпечити зменшення нерівностей в розподілі матеріальних благ між членами суспільства. Одним із показників, що засвідчує про існуючу проблему є середньомісячна номінальна заробітна плата в основних галузях та видах економічної діяльності, що наведено в табл. 2.

Таблиця 2

Середньомісячна номінальна заробітна плата працівників (грн.)

Галузі та види економічної діяльності	2000	2005	2008	2009		
				грн.	у % до 2008	у % до середнього по Україні
Усього по Україні	230	806	1806	1906	105,5	100
Сільське господарство	114	437	1101	1220	110,8	64,0
Промисловість	302	967	2017	2117	105,0	111,1
Будівництво	260	894	1832	1511	82,5	79,3
Торгівля	226	713	1514	1565	103,4	82,1
Транспорт і зв'язок	336	1057	2207	2409	109,1	126,4
Фінансова діяльність	560	1553	3747	4038	107,8	211,9
Державне управління	335	1087	2581	2513	97,4	131,8
Освіта	156	641	1448	1611	111,3	84,5
Охорона здоров'я	138	517	1177	1307	111,0	68,6
Надання комунальних послуг	162	620	1511	1783	118,0	93,5

У 2009 р. у працівників сільського господарства середньомісячна номінальна заробітна плата складала лише 1220 грн. або 64% середнього показника по Україні. Рівень матеріального стимулювання (заробітної плати) в аграрному секторі був нижчим, ніж в галузі промисловості – у 1,7 раза, на транспорті і зв'язку – в 2 рази, в фінансовій діяльності – в 3,3 раза.

В освітній галузі, де сконцентровано значний науковий та інтелектуальний потенціал, середньомісячна номінальна заробітна плата складала лише 1611 грн., або 84,5% середнього показника по Україні.

Наведені цифрові дані та інші факти свідчать про необхідність вирівнювання доходів та докорінного вдосконалення соціальної політики держави з використанням результатів соціально-економічних досліджень науковців.

ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ СОТРУДНИЧЕСТВА МЕЖДУ СТРАНАМИ ЮГО-ВОСТОЧНОЙ ЕВРОПЫ В РАМКАХ ЧЕРНОМОРСКОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО СОТРУДНИЧЕСТВА И ГУАМ

Важливою складовою соціальної політики держави було і залишається пенсійне забезпечення громадян. Позитивним є те, що в Україні спостерігається тенденція зростання державних витрат на соціальний захист та соціальне забезпечення населення. Про це свідчать дані, наведені в табл. 3.

Таблиця 3

Обсяги державних витрат на соціальний захист та соціальне забезпечення населення України

Показники	2000	2005	2009	2009	
				+ – до 2000	+ – до 2005
Сума видатків із бюджету:					
млн. грн.	5985,2	39940,2	78775,4	+72790,2	+38835,2
у % до загальних видатків	12,4	28,1	25,4	–	–
у % до валового внутрішнього продукту	3,5	9,0	8,6	–	–

У 2009 р. обсяг державних витрат на соціальний захист та соціальне забезпечення населення країни становив 78775,4 млн. грн. або майже в 2 рази більше порівняно з 2005 р. Питома вага грошових видатків із державного бюджету в 2009 р. складала 8,6% ВВП.

Слід відмітити, що поряд із позитивною динамікою щодо соціального захисту населення, існуюча система потребує докорінного вдосконалення. Адже для частини населення характерна бідність, досить низький рівень матеріального стану.

Одним із напрямів забезпечення соціального захисту окремих верств населення є підвищення пенсій. На початок 2010 р. більшість пенсіонерів країни (72,25 %) одержували пенсію в розмірі до 1000 грн. на місяць. В той же час близько 150 тис. пенсіонерів одержували пенсію у розмірі менше 500 грн., що складає не вище 87% прожиткового мінімуму (табл. 4).

Таблиця 4

Розподіл пенсіонерів, які одержують пенсії в органах Пенсійного фонду, за розмірами місячних пенсій станом на 01.01.2010 р.

Розміри призначеної пенсії		Кількість пенсіонерів, які одержують пенсію, осіб	У % до загальної кількості пенсіонерів
всього, грн.	у % до прожиткового мінімуму		
до 500 грн. включно	не вище 87	149236	1,14
від 501 грн. до 700 грн.	87-122	3564707	27,19
від 701 грн. до 900 грн.	122-157	4861233	37,08
від 901 грн. до 1100 грн.	157-192	1558472	11,89
від 1101 грн. до 1300 грн.	192-227	889736	6,79
від 1301 грн. до 1500 грн.	227-262	541067	4,12
понад 1500 грн.	понад 262	1545973	11,79

Велика група громадян (більше 1,5 млн. чол., або 11,79%) одержують пенсію у розмірі, що перевищує 1500 грн. на місяць. Наведені дані свідчать про значну соціальну нерівність, що існує між різними групами населення пенсійного віку.

Слід також відмітити, що середній розмір пенсії встановлюється Пенсійним фондом за різними нормативно-правовими актами (Законами, Положеннями тощо), яких на даний час налічується 17. Кожен із цих актів регламентує відповідний розмір пенсії. Зокрема, на початок 2010 р. мінімальний місячний розмір пенсії (648 грн.) одержували пенсіонери згідно Закону України «Про пенсійне забезпечення». В той же час згідно Закону України «Про державну службу» розмір пенсії становив 2958 грн. Наукова пенсія становила 2378 грн., яка призначена згідно Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність». Середня пенсія, що призначена згідно Закону України «Про статус народного депутата України» складала у 2010 р. 15622 грн. на місяць, що приблизно в 24 рази більше середнього розміру мінімальної пенсії громадян.

ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ СОТРУДНИЧЕСТВА МЕЖДУ СТРАНАМИ ЮГО-ВОСТОЧНОЙ ЕВРОПЫ В РАМКАХ ЧЕРНОМОРСКОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО СОТРУДНИЧЕСТВА И ГУАМ

З вищевикладеного випливає необхідність реформування існуючої нині пенсійної системи, яка б забезпечувала в якійсь мірі вирівнювання соціальних стандартів населення. Саме це є одним із напрямів соціальної політики держави на етапі реформування пенсійної системи в Україні.

Перш за все слід вирішити проблему наповнення Пенсійного фонду. Цьому процесу будуть сприяти такі заходи: подовження працездатного віку; скорочення чисельності безробітних; здійснення детінізації економіки тощо.

Основні напрями вдосконалення пенсійної системи повинні також включати реформовану існуючу систему соціального забезпечення; обов'язкове персоніфіковане накопичення кожного громадянина; добровільне накопичення заощаджень населення.

Висновки. 1. Підвищення соціальних стандартів для населення може здійснюватись за умови зростання економіки країни, ВВП, що припадає на кожного члена суспільства. За цим показником Україна значно відстає від високорозвинутих країн світу.

2. Важливим напрямом соціальної політики держави є забезпечення зменшення нерівності в розподілі матеріальних благ між членами суспільства через регулюючі механізми. В аграрному секторі середньомісячна заробітна плата в 2009 р. була нижчою, ніж в промисловості в 1,7 раза, на транспорті і зв'язку – в 2 рази, в фінансовій діяльності – в 3,3 раза.

3. Важливою складовою соціальної політики держави було і залишається пенсійне забезпечення громадян. Існуюча система потребує докорінного вдосконалення, адже значна частина населення знаходиться за межею бідності, має низький рівень матеріального стану.

Заслужують позитивного вирішення на практиці наукові дослідження (рекомендації) щодо заходів по мобілізації надходження коштів в Пенсійний фонд України, запровадження поряд з існуючою державною системою соціального забезпечення системи обов'язкових персоніфікованих накопичень громадян та недержавного пенсійного забезпечення.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ:

1. Кір'ян Т.М. Соціальна політика в умовах фінансово-економічної кризи / Т.М. Кір'ян // Вісник економічної науки України. – 2009. – №2. – С. 176-186.
2. Корецька С. Розвиток соціально-економічної інфраструктури / С. Корецька // Держава та регіони. – 2006. – № 1. – С. 121-126.
3. Лібанова Е. Ринок праці та соціальний захист: навч. посіб. / Е. Лібанова, О. Палій. – К.: Вид «Основи», 2004. – 491 с.
4. Полозенко Д.В. Розвиток соціальної сфери як важлива умова економічного зростання України / Д.В. Полозенко // Фінанси України. – 2010. – №10. – С. 15-20.
5. Попова І.М. Соціальна політика і парадокси буденної свідомості / І.М. Попова // Соціальна політика в Україні та сучасні стратегії адаптації населення: зб. наук. ст. – К.: НВФ «Студцентр» / Ніка – Центр, 1998. – С. 135-144.
6. Рудкевич І.В. Напрями державної соціальної політики України в сучасних умовах / І.В. Рудкевич // Економіка та держава. – 2010. – №6. – С. 103-105.
7. Сивак А. Соціальна держава: від декларацій до втілення / А. Сивак // Актуальні проблеми економіки. – 2006. – №3. – С. 174-180.
8. Спікер П. Соціальна політика. Теми та підходи: пер. з англ. / П. Спікер. – К.: Фенікс, 2000. – 400с.
9. Шевчук П. Соціальна політика / П. Шевчук. – Львів: Світ, 2003. – 400 с.
10. Яременко О.О. Соціальна політика: теоретико-методичні основи дослідження процесів формування та ефективності реалізації: Монографія. Статті. Виступи. Інтерв'ю / О.О. Яременко. – К.: Ін-т екон. та прогностув. НАН України, 2006. – 480 с.

РЕЗЮМЕ

Досліджено основні напрями соціальної політики та шляхи їх вдосконалення в Україні.

Ключові слова: соціальна політика, соціальне забезпечення, добробут, соціальна безпека.

РЕЗЮМЕ

Исследованы основные направления социальной политики и пути их совершенствования в Украине.

Ключевые слова: социальная политика, социальное обеспечение, благосостояние, социальная безопасность.

SUMMARY

The basic directions of social policy and way of their perfection in Ukraine are investigated.

Keywords: social policy, social maintenance, prosperity, social security.